

Konuşma Çözümlemesi Açısından Sıralı Çift Kavramı ve Türkçede Sıralı Çift Çalışmaları

The Concept of Adjacency Pair in Terms of Conversational Analysis and Adjacency Pair Studies in Turkish

Sibel ÇAPAN TEKİN
Funda UZDU YILDIZ

Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Dilbilim Bölümü, İzmir,
Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 07.04.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 17.05.2023

Yayın Tarihi/Publication Date: 21.06.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Sibel ÇAPAN TEKİN
E-mail: sibelcapan@gmail.com

Atif: Çapan Tekin, S. & Uzdu Yıldız, F. (2023). Konuşma çözümlemesi açısından sıralı çift kavramı ve Türkçede sıralı çift çalışmaları. *Journal of Literature and Humanities*, 70, 20-28.

Cite this article as: Çapan Tekin, S. & Uzdu Yıldız, F. (2023). The concept of adjacency pair in terms of conversational analysis and adjacency pair studies in Turkish. *Journal of Literature and Humanities*, 70, 20-28.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

ÖZ

Sıralı çiftler, konuşmada etkileşimin ikili düzen içinde sağlandığı bir söz sırası alma etkinliğidir. Bu etkinliğin sorunsuz sürdürülmesi toplumsal yaşamın düzenlenmesi, iletişimin ve anlaşılabilirliğin sağlanması için önemlidir. Bu çiftler konuşmanın katılımcılarının konumlarına, ait oldukları kültüre ilişkin dilsel çözümlemelerin yapılmasına olanak sağladığından birçok disiplinin konusu olmuştur. Ancak uluslararası alanyazında geniş yer bulan sıralı çiftlerle ilgili çalışmalar, Türkçede sınırlı sayıda çalışmanın konusu olmuştur. Bu nedenle, çalışmanın amacı Konuşma Çözümlemesi'nin bir aşaması olarak sıralı çiftlerin tanıtılması, ilkelerinin ve özelliklerinin betimlenmesidir. Bu amaçla sıralı çiftlerin konuşma düzenindeki yeri, katılımcıların söz sırası almada gerçekleştirdiği eylemler, iletişimde ortaya çıkan engeller ve iletişim sorunlarının çözümünü sağlayan onarım ilkesi açıklanmış ve Türkçe alanyazında yapılan çalışmaların sunduğu katkılar sınıflandırılarak tanıtılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Konuşma çözümlemesi, sıralı çift, etkileşimde konuşma, yeğleme, onarım

ABSTRACT

Adjacency pairs are turn-taking activities in which interactions in speech are provided in binary orders. Maintaining these activities without any problems is important in order to regulate social life, ensure communication and intelligibility. Since these pairs enable linguistic analysis of the positions of the participants of the conversation and the culture they belong to, they have been the subject of many disciplines. However, studies on adjacency pairs, which have an extensive coverage in the international literature, have been the subject of a limited number of studies in Turkish. Therefore, the aim of this study is to introduce adjacency pairs as a stage of Conversation Analysis and describe their principles and properties. For this purpose, the place of adjacency pairs in the conversation, the actions performed by the participants in turn-taking, the barriers in communication and the repair principle that provides the solution of communication problems have been explained, and the contributions of the studies in the Turkish literature introduced by classifying them.

Keywords: Conversation analysis, adjacency pairs, talk in interaction, preference, repair

Giriş

Sosyal etkileşim toplumsal yaşamın bir parçasıdır. Günlük yaşamdaki davranışlar bütünü bu etkileşimin birer ürünüdür. Bu davranışlardan biri olan konuşma eylemi, iletişim ortamında katılımcılara çeşitli rollerin atandığı, belirli bir düzen çerçevesinde süregelen anlaşma olgusu üzerine kurulu bir etkinliktir. Bu etkinliğin incelenmesi, katılımcıların dil iletişim etkinliklerini ve dil kullanımlarını betimlerken aynı zamanda toplumsal olarak benimsenmiş bazı kalıpların belirginleştirilebilmesine de imkân verir. Bu betimlemenin yapıldığı yöntem ise konuşma çözümlemesidir.

Konuşma çözümlemesi (KÇ) 1960'lı yıllarda Sacks, Schegloff ve Jefferson'ın çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır. Toplumsal ve kültürel yapının incelenmesine olanak sağlayan bu çözümleme yöntemi sosyoloji çalışmaları etrafında gelişim göstermiş ve birey-toplum, birey-kültür arasındaki toplumsal etkileşimle ilgilenmiştir.

iletişim ortamında konuşmanın sürdürülmesi farklılık göstermektedir ve alanyazında yapılan çalışmalarla KÇ aracılığıyla insanın toplumsal düzen içinde belirli bir bağlamda nasıl iletişim kurduğunun ortaya koyulması hedeflenmiştir. Sidnell (2010, s. 1), KÇ'nin amacını "konuşmayı temel ve toplumsal yaşamın kurucu özelliği" olarak incelemek ve betimlemek olarak tanımlamıştır. Bu nedenle günlük, olağan ve etkileşimde konuşmalar: *mahkeme salonlarındaki konuşmalar, röportajlar, siyasi konuşmalar, günlük konuşmalar, kurumsal konuşmalar, doktor-hasta ve öğretmen-öğrenci konuşmaları* çözümlemenin konusu olmuştur. Bu türden çözümlemelerle, konuşma anındaki etkileşim içinde kullanıcıların seçimleri de ortaya çıkar. Çünkü KÇ, dili kullanımdan bağımsız incelemez; dil kullanıcılarının kullandığı dilbilgisel ve sözcüksel seçimleri, sosyal eylemleri içinde ele alır (Seedhouse, 2005, s. 165). Öte yandan, katılımcıların seçimlerini ortaya koyması için bir konuşmayı başlatması ve sürdürmesi belirli bir sıralılık içinde gerçekleşir. Seedhouse (2005, s. 166-167) bu sistemi oluşturan KÇ'nin temel ilkelerini şöyle açıklar:

1. Konuşmada etkileşimde bir düzen vardır ve bu düzen sistematik ve sıralıdır.
2. Etkileşime yapılan katkılar, bağlam bağımlıdır ve bağlamı yeniler: Etkileşimin meydana geldiği bağlam, onları oluşturan katılımcıların oluşturduğu bağlama gönderimde bulunur; aksi durumda yeterince anlaşılabilir.
3. KÇ'nin ayrıntılı bir çevriyazı sistemi bulunmaktadır.
4. Çözümleme aşağıdan yukarı ve veri güdümlü olarak yapılmaktadır.

KÇ, temelde konuşmanın ve sosyal etkileşimin video kayıtlarıyla çalışıldığı disiplinlerarası bir yöntemdir (Sidnell, 2010, s. 20). Bu yönetime dayalı araştırmalar sıklıkla tıp, dil ve sosyoloji alanlarında kullanılmıştır. Etkileşimin yalnızca sözlü iletişimle sağlanamayacağı görüşünden hareketle, bu çözümlemede konuşmada etkileşimin kesintiye uğramadan ve sorunsuz bir biçimde ilerlemesi esastır. Bu nedenle, video kayıtları incelenirken katılımcıların söz alma sıraları, konuşma evreleri ve bunların yanı sıra sessizlik, ses şiddeti, beden dili, jest ve mimikler de dikkate alınır. Burada önemli olan anlaşmanın ve anlaşılabilirliğin sağlanmasıdır.

Konuşma, doğal dil kullanımının ve insanın toplumsallaşmasının sağlandığı bir ortamda gerçekleşir. Bu açıdan KÇ'nin doğal konuşmalar üzerine odaklanması konum, cinsiyet, etnik köken, kültür gibi öğelerin etkileşimleri arasında neyin ayırt edici olduğunu ortaya koyar (Goodwin & Heritage, 1990, s. 289). Dolayısıyla KÇ aracılığıyla katılımcıların, konuşmanın gerçekleştiği ortamın, kültürün, farklı yaşam biçimlerinin etkileri incelenebilmektedir.

Konuşmada etkileşim, *dizi düzeni* (sequence organization), *söz sırası alma* (turn taking) ve *onarım* (repair) aracılığıyla sürdürülür. Bir başka ifadeyle, karşılıklı konuşma belirli bir düzen içinde sistematik bir biçimde, sıralılık esasına dayanarak ve iletişim sorunları ortaya çıktığında düzeltilerek sağlanır. Bu düzene göre konuşucu iletişimi sürdürmek için ilk olarak bir başka konuşucuyu seçer ve sözü onu bırakır. *Sıralı çift* (adjacency pair) olarak adlandırılan bu söz sırası alma biçimi konuşma düzeninin devamlılığını ve anlaşmayı sağlayan birimdir. Buna göre, KÇ'nin yapılabilmesi için öncelikle bu ilişkilerin tanımlanması ve özelliklerinin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu nedenle bu çalışmada sıralı çiftlerin oluşumu ve özellikleri betimlenmiş; etkileşimde ortaya çıkan sorunlar ve çözümlerine yönelik onarım ilkeleri açıklanmıştır.

Sıralı Çiftler

Günlük hayatta toplumsallaşma ve iletişim kurma amacıyla gerçekleştirilen doğal konuşmaların sorunsuz bir biçimde devam etmesi için pek çok eylemi gerçekleştirilmekte ve iletişim sürdürülmektedir. Bu nedenle iletişim ve etkileşim ortamında konuşma, bir başka ifadeyle etkileşimde konuşma bir dizi kural etrafında şekillenmektedir. Konuşmanın katılımcıları herhangi bir konuda konuşurken bağlama ve katılımcıların konumuna uygun biçimde söz sırası alır ve böylece konuşmada bir düzen oluşur. Bu dizi düzeninin kendine özgü bir yapısı ve görünümü vardır. Öncelikle, dizi düzenin oluşması için farklı katılımcıların söz sıralarını takip etmesi ve etkileşime dâhil olması gerekmektedir. Kardeş İşler ve ark. (2019, s. 383) katılımcılar aracılığıyla konuşmada sosyal etkileşimin ancak bu biçimde gerçekleşebileceğini ifade etmektedir.

Etkileşimde konuşmanın bir diğer temel birimi söz sırası almadır (Schegloff, 2007, s. 1). Bir tür sıralı eylem olan söz sırası alma, KÇ'nin temel aldığı ilkelerden biridir. Söz sırası alma, toplumsal yaşam düzeninin sağlanması için gerekli bir etkinliktir. Yaşamın her aşamasında; *trafikte, toplantılarda, iş yerlerinde, törenlerde, oyunlarda* geçen konuşmalarda etkinliklerin düzenini ve anlaşmayı sağlama açısından önemlidir (Sacks ve ark., 1974, s. 696).

İletinin doğru ve eksiksiz bir şekilde bir sonraki konuşucuya aktarılması anlaşılabilirliği sağladığı gibi aynı zamanda işbirliğine dayalı bir etkinliktir. En az iki katılımcıdan oluşan bir etkileşim ortamında sözlü ya da sözsüz iletişimin sağlanması bir sıralılık gerektirir. Bu açıdan söz sırası alma, konuşucu ve dinleyiciden oluşan katılımcılar arasındaki rollerin belirlenmesi, sürdürülmesi ve dönüşümü ile ilgilidir (Özcan & Aksan, 2017, s. 17). Konuşmanın başından sonuna dek katılımcıların belirli bir konu hakkında belirli bir düzende bilgi paylaşımında bulunduğu bu eylem, rastlantısal bir biçimde oluşmaz; tıpkı, dizi düzeninde olduğu gibi söz sırası almanın da kendine özgü bir düzeni ve biçimi vardır. Sert ve ark. (2015, s. 11) söz sırası alma dizisi içinde sıranın yeri, gerçekleştirdiği eylem ve sözün yöneltildiği konuşucunun diziyeye yön veren temel öğeler olduğunu belirtmektedir. Bu öğeler aracılığıyla dizi içindeki söz sıraları tasarlanmış ve ortaya çıkmış olur: konuşucu bir sonraki konuşucuyu seçer ya da kendini, sonraki konuşucu olarak belirler. Etkileşimde konuşma, bir konuşucunun bir sonraki konuşucuyu seçmesi *sıralı çiftler* aracılığıyla gerçekleşir.

Toplumsal etkileşim dizisel olarak ortaya çıkar, yani bir dizi bir diğerini takip eder. Konuşma düzeni içinde sözceler etkileşim içinde ve bir sonraki konuşmacının söz sırası alması ile tamamlanmaktadır. Birbiri ardına gerçekleşen bu etkileşim, sıralı çiftler olarak adlandırılır (Schegloff & Sacks, 1973, s. 295). Bir başka ifadeyle, "sıralı çiftler dizi düzeninin temel taşı"dır (Atar, 2017, s. 20). Bunun yanı sıra sıralı çiftler bir düzenlilik gerektirdiğinden çağrışımsal diziler olarak değerlendirilmemektedir (Goodwin & Heritage, 1990, s. 287).

Sıralı çiftler, konuşmanın doğal yapısını yansıtır. Konuşmada ikili düzen son derece yaygın bir dizidir: sonraki sözcenin önceki sözcüye bağlanması gerekmez; çünkü sıralılık, bu düzenin içinde kendiliğinden var olmaktadır (Schiffrin, 1994, s. 237). Konuşmacının, sonraki

konuşmacıyı seçmesi sırasında oluşan sıralı çiftlerde sözceler rastgele seçimlerle ortaya çıkmazlar. Her sözcenin kendinden önce gelen ve sonra gelenle dönüşlü bir ilişkisi vardır (Stiver, 2012, s. 191). Bu ilişki yalnızca sözlü bir iletişim üzerine odaklanmaz; sessizlik, dolaylı ifadelerin kullanımı, kaçınmalar, beden dili de bu dizinin bir parçasıdır.

Sıralı çiftler iki kısımdan oluşur ve konuşmada *soru-yanıt*, *selamlama-selamlama*, *davet-kabul/ret*, *teklif-kabul/ret*, *suçlama-kabul/inkâr*, *bilgi isteme-bilgi verme* vb. sıralı çiftleri görülebilir. *İlk kısım* (first pair part) ve *ikinci kısım* (second pair part) birbirinin üretimini zorunlu olarak gerektirir. Bir soru sorulduğunda ya da bir teklif yapıldığında istesek de istemesek de bir yanıt vermemiz gerekmektedir. Eğer bir rica varsa kabul ya da itiraz vardır; bir şikâyet varsa özür ya da karşı-şikâyet ya da inkâr vardır. Dolayısıyla iletişim sorununun olmadığı her türlü etkileşim ortamında sıralı çift örüntülerine rastlanması doğal bir sonuçtur.

Sıralı çiftlerin oluşumunda temel kurallar vardır. Öncelikle ilk kısmın tamamlanması ve ardından ikinci kısma geçilmesi gereklidir. Konuşucu ilk diziyi tamamladıktan sonra durmalı, bir sonraki konuşucuya sıra vermeli ve diğer konuşucu, konuşmaya devam etmelidir (Schegloff, 2007, s. 14). İkinci dizideki konuşucu genellikle ilk diziyi oluşturan konuşucu tarafından seçilmektedir. Farklı konuşucular tarafından üretilen iki sözcü, konuşmadaki düzenliliği sağlamanın yanı sıra ikinci bir çiftin ortaya çıkmasıyla birinci konuşmacının amacının gerçekten anlaşıldığını ya da anlaşılmadığını ve kabul edilip edilmediğini gösterir.

Schegloff (2007, s. 13) sıralı çiftlerin oluşması için belirli ilkelerin olması gerektiğini belirtmiştir. Buna göre sıralı çiftler,

- farklı konuşucular tarafından üretilip ardışık bir biçimde konumlanır;
- ikinci dizideki çift türlerini oluşturan sözcüler (yanıt, ret, onay, itiraz, karşı sav vb.), ilk dizide (soru, rica, teklif, davet, ilan, sav vb.) yanıt verecek biçimde oluşur ve böylece,
- *çift-tür* (pair-type) ilişkisi kurulur. İkinci diziyi oluşturan her sözcü ilk dizide sunulan sözcü çiftinin devamı biçiminde oluşturulmayabilir. Ancak, sıralı çiftler, çift türlerinden oluşmaktadır ve bu türler *selamlama-selamlama*, *soru-yanıt*, *teklif-kabul/ret* vb. çiftlerdir. Sıralı çiftin oluşabilmesi için hem ilk dizide hem de ikinci dizide aynı çift türünden olması gerekmektedir. Örneğin, ilk dizide *selamlama* yer alırken, ikinci dizide *kabul* belirten bir sözcenin yer alması, dizinin aynı çift türünden olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla bir dizinin sıralı çift özelliği gösterebilmesi için birbiriyle bağlantılı tür özellikleri göstermesi gerekmektedir.

Benzer biçimde Paltridge (2012) de sıralı çiftleri, iki ardışık konuşucu tarafından ikinci sözcenin birinci sözcüyle ilişkilendirildiği diziler olarak tanımlar. Her konuşucunun birinci ve ikinci olmak üzere çift dizileri vardır. Bu sıranın çift olarak adlandırılabilmesi için birinci ve ikinci dizinin aynı türden oluşması gerekir.

Yukarıda belirtilen ilkelerin yanı sıra sıralı çiftlerde birinci ve ikinci kısımlar arasındaki ilişki göreceli ve ayırıcı özellikler göstermektedir (Schegloff & Sacks, 1973, s. 295-296). Buna göre, birinci çift sözcüler ikinci çift sözcülerden önce gelmeli ve birinci kısmın üyesi olduğu çift türü, ikinci kısımdan yapılan seçimle oluşmalıdır. Konuşmada bu seçimlerin yapılabilmesi için ilk kısmın üretimi bittikten sonra konuşucu durmalı ve bir sonraki konuşucu başlamalı ve birincinin üyesi olduğu türde bir çift türü üretilmelidir (Schegloff & Sacks, 1973, s. 296).

İkili çiftlerde bir yanıtın bir soru ya da davet sözcüsü içermesi dizi düzeni ile ilgilidir. İlk kısımdaki sözcenin anlaşılması için ikinci kısmın da tamamlanmış olması gerekmektedir. Schegloff (1978, s. 85) bu durumu aşağıdaki örnekle açıklamaktadır:

"(Eşler önceki akşam iptal olan bir başka çifti ziyaretleriyle ilgili tartışmakta ve bu sırada kızları da yanlarında oturmaktadır.)

W: Why is it that we have to go there.

Niçin oraya gitmek zorundayız.

H: Because she ((head-notioning to daughter)) can go out core easily than their kids can.

Çünkü o (başıyla kızını işaret ederek), onların çocuklarından daha kolay dışarı çıkabiliyor."

Örnekteki sıralı çift incelendiğinde kocanın, eşinin sözlerini bir soru olarak ele aldığı ve yanıtladığı görülmektedir. Ancak bu durum karı-koca arasında bir şikâyet etme durumu olarak da algılanabilmektedir. Bu şekilde ele alındığında, kocanın yanıtı, karısının şikâyetine karşı bir savunma-açıklama sözcüsü olarak değerlendirilmelidir. Bunun nedeni, ilk kısımda sıralı çifti oluşturan sözcenin bir şikâyet olarak algılanması durumunda ona uygun yanıt verilmesi gerekliliğidir. Soru-cevap, şikâyet-savunma veya anlaşma çiftlerinden hangisiyle ilgili olursa olsun yine de örnekte sıralı bir çift söz konusudur.

Sıralı çiftler, etkileşimde konuşma için bir anlamlandırma çerçevesi sunmaktadır. İkinci konuşucunun ilk konuşucuya uygun bir biçimde yanıt vermediği durumlarda ilk konuşucunun ya da hakkında konuşulan konunun tam anlamıyla anlaşılmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu gibi durumlarda ilk konuşucu başka bir konuma geçerek onarımı başlatır (Sidnell, 2010, s. 66). Böylelikle farklı konuşucular arasındaki iletişim sorunu giderilmiş olur.

Sıralı dizilerin oluşmasında sözcüler kimi zaman ardışık bir biçimde doğrudan üretilmez. Hakkında konuşulan konuya ait sözcüler etrafında farklı konuşma dizileri de görülebilir. Bu durum, katılımcıların özellikleri ve konuşmanın bağlamına uygun sözcülerin üretilmesinden kaynaklanmaktadır. Dizi genişlemesi adı verilen bu durum aşağıdaki örnekle açıklanmıştır (Schegloff, 2007, s. 22):

1. ring
2. Mar: Hello:?
3. Ton: Hi: Marsha?
4. Mar: Ye:ah.
5. Ton: F → How are you.

6. Mar: S → Fi::ne.
7. (0,2)
8. Mar: Did Joey get home yet?
9. Ton: Well I wz wondering when 'e left.

1. *telefon çalar*
2. *Mar: Merhaba:?*
3. *Ton: Selam: Marsha?*
4. *Mar: Evet.*
5. *Ton: F → Nasılsın?*
6. *Mar: S → İyiyim.*
7. (0,2)
8. *Mar: Joey henüz eve gelmedi mi?*
9. *Ton: Ne zaman ayrıldığını merak ediyorum.*

Yukarıdaki dizi doğal bir telefon konuşmasından alınmıştır. Bu nedenle ikinci sıradaki “merhaba” (hello) bir selamlama değil; bir yanittir. Üçüncü sıradaki soru ise yeni bir sıralı çiftin başlangıcıdır ve altıncı sırada bu sorunun yanıtı verilmiş olup ikinci çift oluşturulmuştur. Sekizinci sırada ise yeni bir sıralı çift oluşumu vardır. Ancak bazen diziler, bu kadar kısa ve basit konuşmalardan oluşmaz; dizilerin etrafında başka konuşma dizileri de görülür. Temel dizileri çevreyelen bu diziler ilk kısımdan önce geliyorsa *ön- genişletme* (preexpansion); ilk ve ikinci kısmın arasında yer alıyorsa *ara genişletme* (insert expansion); ikinci kısımdan sonra geliyorsa *art- genişletme* (post-expansion) olarak adlandırılır. Sıralı çiftlerde ilk kısım ve ikinci kısım arasında koşullu bir ilişki vardır. Bir başka ifadeyle çiftler koşullu olarak ilgili hale gelir. Birinci kısımdaki sözcüye karşılık olarak ikinci kısmın hemen üretilmediği, daha sonra ortaya çıktığı durumlar da söz konusu olabilir (Seedhouse, 2005, s. 167). Buna göre ikinci kısımların sunulmasında iki seçenek ortaya çıkmaktadır: *yeğlenen eylemler* (preferred action) ve *yeğlenmeyen eylemler* (dispreferred action).

Yeğleme

Yeğleme (preference), sıralı çiftlerde dizi düzeninin sağlanmasında ve sürdürülmesinde birinci kısımdaki eyleme yönelik ikinci kısımda verilen yanıtın uygunluğu ile ilgilidir.

Söz sırası içinde kalıplaşmış çiftlerden birinci kısmın sunulmasının ardından ikinci kısımda olumlu ya da olumsuz bir karşılık sunulmaktadır. İkinci kısımda, ilk kısımdaki bilgiye yönelik olumlu bir tutum sergilenmesi *yeğlenen*; olumsuz bir tutum geliştirilmesi ise *yeğlenmeyen* bir yanıt olduğuna işaret etmektedir. Örneğin, bir teklifin/davetin kabul edilmesi, bir sorunun yanıtlanması, bir suçlamanın inkâr edilmesi *yeğlenen*; bir teklifin/davetin reddedilmesi, bir soruya yanıt verilmemesi ya da beklenmedik bir yanıt verilmesi ya da bir suçlamanın kabul edilmemesi *yeğlenmeyen* karşılıklardır. Yeğlenen eylemlerde yanıt herhangi bir tereddüt olmadan doğrudan iletilirken yeğlenmeyen eylemlerde tereddüt, inkâr ve ret içeren sözcüler üretilir (Seedhouse, 2005, s. 167). Yeğlenen/yeğlenmeyen eylemler ikinci dizide olumlu ya da olumsuz yanıtların olmasıyla ilgilidir: dizi düzeninde eylem yeğleniyorsa çift biter ve kapatılır. Ancak eylem yeğlenmiyorsa dizi genişler; kapanmaz. Sert ve ark. (2015, s. 21)'e göre sıralı çiftlerde ikinci kısımda beklenen, istenen bir eylemin ya da yanıtın olması *yeğlenen*, olmaması ise *yeğlenmeyen* seçimleri işaret eder.

Schegloff (2007, s. 58) dizi düzeninde ilk kısımda verilen bilginin karşılığının ikinci kısımda yalnızca alternatif yanıtlarla karşılanmadığını belirtir. Reddetme, kabul etme, inkâr etme eylemlerinin hepsi bir yanıt türüdür. Bu yanıtların her biri konuşmadaki bir seçimi yansıtır. Sidnell (2010, s. 78), konuşucuların yanıt seçimlerini aşağıdaki örnekle açıklar:

- 01 A: Uh if you'd care to come and visit a little while
- 02 this morning I'll give you a cup of coffee.
- 03 B: hehh Well that's awfully sweet o f you. I don't
- 04 think I can make it this morning. .hh uhm I 'm
- 05 running an ad in the paper and-and uh I have to
- 06 stay near the phone.
- 01 A: *Eğer bu sabah gelip biraz ziyaret etmek*
- 02 *istersen sana bir fincan kahve ısmarlayacağım.*
- 03 B: *İı şey çok tatlısın. Bunu bu sabah*
- 04 *yapabileceğimi sanmıyorum. İı ben*
- 05 *bir reklam kampanyası yürütüyorum ve -ve İıı*
- 06 *telefona yakın olmak zorundayım.*

Bu örnekte A ve B konuşucuları arasında teklife dayalı konuşma dizisi görülmektedir. A konuşucusunun “birlikte kahve içme” teklifinin ardından ikinci kısımda B konuşucusu bu teklife karşılık vermektedir. B konuşucusu, “İı şey, çok tatlısın” tümcesini üretirken yanıtını geciktirmeye çalışır. A konuşucusunun teklifi, B konuşucusu tarafından reddedildiğinden verilen yanıt, yeğlenmeyen bir yanittir.

Yeğlenen yanıtlar, konuşmanın akışını bozmadan sürdürülen, herhangi bir duraksamanın, boşluğun olmadığı dizilerdir. Buna karşın yeğlenmeyen yanıtlarda bekleme, açıklama, genişletme, kaçınma gösteren ifadelerle rastlanabilmektedir. Yeğlenmeyen yanıtlarla geciktirme, övgü, özür, takdir, açıklama, doğrulama içeren tümceler üretilir. Aşağıdaki örnekte yeğlenmeyen yanıt bir teklifin kabulüyle ya da reddiyle değil ancak sıra geciktirme ile başlamaktadır (Sidnell, 2010, s. 81):

- 12 Janet: Do you want me to come an' get Th<
 13 Anne: Uhm:, it doesn't matte:r, like(hh)
 14 (0,4)
 15 .hhhhh
 16 Janet: I- I could.it's very easy.
 17 so rather than you h:av(h)e(h)
 12 Janet: *Gelip almamı ister misin?*
 13 Anne: *İıı, önemli değil*
 14 (0,4)
 15 *İıııı*
 16 Janet: *Yapabilirim. Bu çok basit.*
 17 *senin yapmandansa*

Anne ve Janet arasında geçen konuşma dizilerinde, 13–15 dizileri arasında gösterilen konuşmadaki yanıtlar yeğlenmeyen yanıtlardır. Anne'nin konuşma sırasını geciktirmesi, konuşmayı ertelemesi, duraksaması yanıtın olumsuz bir karşılığı olduğunun göstergesidir. Bu türden yeğlenmeyen karşılıklar, dizi genişletme ve onarım eylemlerine geçişe neden olur ve belirli ölçüde iletişimi kesintiye uğratar. Pomerantz (1984), yeğlenmeyen karşılıklarla eylemlerin geciktirilmesini ya da kesilmesini, onların oluşturulmalarını en aza indirmek olarak tanımlarken, yeğlenen yanıtlarla ilişkili eylemlerin gerçekleştirilmesindeki çabukluğun bu dizilerin oluşumunu en üst düzeye çıkardığını ifade eder. Dolayısıyla, yanıt türüne uygun olarak dizi sonlanabilir ya da beraberinde farklı açıklamaları getirebilir.

Schegloff'a göre (2007, s. 60) yeğlenen-yeğlenmeyen karşılıkların her zaman ve yalnızca olumlu-olumsuz karşılıklar olarak ifade edilmesi doğru bir yaklaşım değildir. Bunun nedeni, yeğlemenin konuşma dizisinin toplumsal, etkileşimsel özelliklerine odaklanmasındır. Bu noktada, iki dizi arasındaki ilişki onaylama-reddetme ilişkisinden daha çok; istenilen, beklenen yanıtın verilmesidir. Örneğin, bazen birinin kapısını çaldığımızda ya da birini telefonla aradığımızda gerçekten orada olmasını istemeyiz (Schegloff, 2007, s. 61). Konuşmadaki eylemleri de yalnızca yapısal özellikler açısından değerlendirmek yeterli değildir. Benzer biçimde, sıralı çiftin ikinci kısmında yer alan her onaylama yeğlenen bir karşılık olamayacağı gibi her reddetme de yeğlenmeyen bir yanıt olmamaktadır. Bu açıklamaya göre (Schegloff, 2007, s. 60): "Would you like the last piece of pie?" (*Turtanın son dilimini ister misin?*) sorusuna konuşucu tarafından "yes" (*evet*) yanıtının verilmesi yeğlenmeyen; bu teklifin reddedilmemesi ise yeğlenen bir yanıt olduğunu göstermektedir.

Sıralı çiftlerde dizi düzenin sürdürülmesinde yeğleme farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Schegloff (2007, s. 64-67) bu özellikleri: *hafifletme* (mitigation), *ayrıntılılandırma* (elaboration), *yoksama* (default) ve *konumlandırma* (positioning) olarak sıralar. Hafifletme, dizinin ikinci kısmında verilen yeğlenmeyen yanıtların etkinliğinin düşürülmesidir. İkinci kısımda verilen yanıt, yeğlenmeyen bir yanıt olmasına karşın etkisi azaltılmış, hafifletilmiş bir biçimde sunulur. Ayrıntılılandırma, yeğlenmeyen karşılıklarda ortaya çıkan bir türdür: yeğlenen yanıtlar kısa ve net bir biçimde ifade edilirken, yeğlenmeyen yanıtlar için ayrıntılı bir açıklamaya başvurulur. Yoksama ise yeğlenen yanıtlarla ilgilidir. İlk dizide sunulan bilgi karşısında söz sırası alan diğer konuşucu olumlu bir duruş sergiler. Konuşucunun yanıtı doğrudan olumlu ve uygun bir karşılık içermese de yeğlenmeyen bir yanıt olarak da ortaya çıkmaz. Hayano (2013, s. 404) bu durumu yanıtın *kayıp olması* olarak ifade eder. Soru-yanıt kalıplaşmış ifadeleri çerçevesinde düşünüldüğünde bir yanıtın olmaması, "olmadığı" anlamına gelirken, ilk kısımda sorulan soruya ikinci kısımda "bilmiyorum" yanıtının verilmesi, yanıtın kayıp olması özelliğiyle ilişkilendirilir. Konumlandırma, hem yeğlenen hem de yeğlenmeyen karşılıklarda farklı biçimde gerçekleşir. Sıralı çiftlerde konumlandırma, ilk konuşucu ve ikinci konuşucu arasında geçen dizilerde normal bir geçiş alanında olan sessizlik olarak açıklanır. Bir diğer ifadeyle, bir konuşucudan diğer konuşucuya geçerken ortaya çıkan normal bir gecikmedir. Yeğlenmeyen yanıtlarda ise bu gecikme, iki dizi arasındaki beklenen kısa süreli bir boşluk ya da sessizliğe işaret etmez. İkinci kısımda zamanında, olması gereken sürede yanıt verilmez ya da yanıtı erteleyen ifadelere (Hım, şey, işte) yer verilir.

Alanyazında yapılan çalışmalar, dizi çiftleri arasındaki eylemlere yanıt verilmesinin, verilmemesinden daha çok tercih edildiğini göstermektedir (Stivers & Robinson, 2006). Buna göre sıralı çiftlerde çoğunlukla yeğlenen yanıtlar görülür. Yeğlenmeyen yanıtların ifade edilmesinde doğrudan ilk dizide beklenen karşılığın verilmesinin yanı sıra kesin bilgiler sunmayan kullanımlarla (bilmiyorum, olabilir), dilin sesbilimsel özelliklerinden yararlanarak, beden ve göz hareketlerini kullanarak yanıtların verilmesi de (Sumruk, 2019, s. 24) sıklıkla ortaya çıkmaktadır.

Onarım

KÇ'nin odaklandığı konulardan biri de konuşmadaki etkileşimsel sorunların ortaya çıkarılması ve giderilmesini sağlamaktır. Bunun için konuşmada onarıma başvurulur. Onarım, konuşma esnasında ortaya çıkan duyma, anlama ve konuşma sorunlarını ortadan kaldırmayı gerektiren bir düzenleme olarak tanımlanır (Schegloff, 1997).

Konuşmada söz sıralarının etkileşime uygun biçimde oluşturulmadığı durumlar vardır. Konuşma sırasında ortaya çıkan bu etkenler bir dilin yapısı, kültürel etmenler, toplumsal yapı ve katılımcıların özellikleri ile ilgilidir (Sidnell, 2009, s. 11) ve söz sırasını alan konuşucu tarafından bir sözcüğün bulunamaması, hatırlanamaması, yanlış ifade edilmesi ya da dinleyici konumundaki katılımcı tarafından duyulamaması, yanlış anlaşılması sorunlarına neden olur. Bu aşamada etkileşime devam edilebilmesi için onarım ilişkisinin kurulması gerekmektedir. Örneğin, bir soru-yanıt çiftinde katılımcılardan biri, dinleyiciye bir soru yöneltir. Söz sırası dinleyiciye geçtiğinde bu kez konuşucu konumuna geçmesi beklenen katılımcı ya yanıt vermez ya da soruyla doğrudan ilgili olmayan bir biçimde yanıt verir. Dolayısıyla konuşma etkileşimi tam olarak sağlanamamış olur. Bu iletişim sorunu ise onarım aracılığıyla ortadan kalkar.

Sıralı çift dizilerinde hatalar ve ihlaller pek çok farklı biçimde ortaya çıkmaktadır. Genellikle söz sırası almada ortaya çıkan sorunlarla ilgilidir: konuşmaya yanlış başlama, konuşmayı kesme, iki katılımcının da aynı anda konuşmaya başlaması ve sonrasında bir katılımcının susması bunlardan bazılarıdır (Sacks ve ark., 1974, s. 701). Aşağıdaki diyalogda konuşmada ortaya çıkan sorunun nasıl onarıldığı gösterilmiştir (Schiffrin, 1994, s. 130):

- (a) Yeh, I shouldn't have any other.
- (b) Right, I forgot you're on a diet.
- (c) Oh- I meant fruit.
- (d) It really annoys me when you don't take candy.
- (e) I admire your will power.
- (a) *Evet, başka almamalıyım.*
- (b) *Tamam, diyetle olduğunu unuttum.*
- (c) *Ah- Meyve demek istedim.*
- (d) *Şeker almaman beni gerçekten rahatsız ediyor.*
- (e) *İradene hayranım.*

Bu örnekte bir durum karşısında yapılan yorumla ilgili bir düzeltme yapıldığı görülmektedir. A ve b tümcelerindeki eylemlerde ilk konuşucunun daha fazla yemek istememesi, ikinci konuşucu tarafından diyetle olmakla ilişkilendirilmiştir. Söz sırasını alan ilk konuşucu durumun yanlış anlaşıldığını fark eder ve iletişimi sürdürebilmek için "c" tümcesinde onarımı başlatır.

Konuşmanın sürdürülmesi için karşılıklı anlaşılabilirlik olması gerekmektedir. Bu nedenle, onarım zorunludur. Onarımın başlatılması ve gerçekleştirilmesi de çeşitli aşamalardan oluşmaktadır (Schegloff, 2007; Sert & ve ark., 2015):

Kendi başlatımlı kendi onarım (self-initiated self-repair): Konuşmacı kendisinden kaynaklı sorunu kendisi tespit eder ve yine kendisi onarır. Bu aşamada onarım tekrar etme, duraksama ve konuşmaya baştan başlama biçiminde olabilir. Böyle bir durumda konuşucu kendi hatasını kendi söz sırası içinde düzeltirken konuşmasını yarıda keser.

Alıcı başlatımlı kendi onarım (other-initiated self-repair): Konuşmada sorun tespiti sonraki konuşucu tarafından gerçekleşir ve onarım sorunun kaynağı olan ilk konuşucunun kendisi tarafından gerçekleşir.

Kendi başlatımlı alıcı onarım (self-initiated other repair): Konuşucudan kaynaklı bir sorun alıcı tarafından çözülür. Alıcı konuşmadaki ihlali ya da hatayı fark eder ve söz sırası kendine geçtiğinde onarımı başlatır.

Alıcı başlatımlı alıcı onarımı (other initiated other repair): Bu aşamada ise sorunun kaynağını belirleyen ve çözen ikinci konuşucu olan alıcıdır. Alıcı kendisi tarafından yapılan hatanın farkına varır ve konuşmanın bir bölümünde sorunu çözer.

Görüldüğü gibi onarımda sorunun tespiti ve çözümü konuşucu ya da alıcı tarafından gerçekleşir. Ancak genel olarak konuşmada daha fazla görülen onarım türü konuşucu odaklı, kendi kendine onarımdır. Konuşmada engeller, konuşmanın herhangi bir sırasında ortaya çıkabilir. Onarımın başladığı dizi ise yanlış anlamaların ortaya çıktığı dizidir. Durumun anlaşılmadığı konuşucu ya da alıcı tarafından fark edildiğinde ilgili sıraya dönülerek onarım başlatılır; önceki sıralarda yer alan konuşmaya gönderimde bulunulur. Onarımın tam olarak ortak bir anlaşmaya ulaşılan kadar onarım sürdürülür (Atar, 2017, s. 22).

Onarımın olması etkileşimdeki sorunların çözülmesi ve iletişimin etkili bir biçimde gerçekleşmesi için oldukça önemli bir etkinliktir. Konuşma sırasında söz sırası alma düzeninde ortaya çıkan sorunlar, anlaşılır ve kabul edilebilir olmayan iletişim sorunlarını ortaya koyarken farklı dil ve toplumlardaki aynı sorunların nasıl çözüldüğünün de görülmesini sağlar (Schegloff, 2006). Konuşmada onarım ilkesi evrensel bir etkinliktir. Hangi dil konuşulursa konuşulsun onarımın temel ilkeleri benzerlik gösterir.

Sıralı Çiftlerle İlgili Türkçedeki Çalışmalar

Türkçede sıralı çiftlere yönelik olarak yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak 2015 yılından sonra yapılmıştır. Alanyazın taraması sonucunda doğrudan sıralı çift terimini çalışma adında içeren çalışma bulunmamakla beraber bu kavramın anahtar sözcüklerin arasında ya da bulgulara yer aldığı görülmüştür. Çalışmaların ikisi yüksek lisans tezi, ikisi kitap bölümü, altısı ise makaleden oluşmaktadır. Genel olarak yapılan çalışmalar bir arada aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 1.

Sıralı Çiftlerle İlgili Çalışmalar

Çalışmanın Adı	Çalışmanın Yayınlandığı Yıl	Çalışmanın Türü
Haber Tartışmalarında Kullanılan Dil Üzerine Bir Araştırma	1998	Makale
A Comparative Study of Compliments and Compliment Responses in Turkish and American English Regarding Form and Function.	2011	Yüksek lisans tezi
Tartışmada Örtüşme ve Örtüşmelerin Çözümü	2015	Makale
Sınıf İçi Etkileşim ve Yabancı Dil Öğretmeni Yetiştirme	2016	Kitap bölümü
Konuşma Çözümlemesi ve Uygulamalı Dilbilim	2017	Makale
Sözlü Türkçede Evet'in Görünümleri: Sözlü Türkçe Derlemi'nden Bulgular	2017	Makale
Öğrenci Katılımına Zemin Hazırlayan Etkileşimsel Bir Kaynak: Eksik Tasarlanmış Sözceler.	2019	Makale
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Etkileşim ve Konuşma Çözümlemesi Yöntemiyle Kelime Öğretimi: A2 Düzeyi	2019	Yüksek lisans tezi
Kurumsal Kimlikler ve Konuşma Analizi	2021	Kitap bölümü

Bu çalışmalardan Yemenici (1998), politik içerikli TV programlarını KÇ yöntemi kullanarak incelemiş ve programdaki konuşmaları sıralı çiftler başlığı altında soru-yanıt dizisi çerçevesinde incelemiştir. Soru-yanıt bağlamında sıralı çiftler katılımcıların kaçamak ya da dolaylı yanıt verme stratejileri ile ilişkilendirilmiştir.

Şakırgil (2011) Türkçede ve İngilizcede iltifat etme ve iltifata cevap verme söz eylemlerini karşılaştırmalı olarak incelediği çalışmasında, eylemleri sıralı çiftler bağlamında ele almıştır. Türkçede iltifata yanıt vermede basit yanıtların tercih edildiği ancak alt sınıflandırmalara bakıldığında İngilizceden farklı olarak Türkçede daha fazla çeşitliliğin olduğu; Türkçede iltifata yanıt verirken ikinci kısımda kabul etme, onay isteme, göz ardı etme, reddetme ve bir bilgiyle destekleme stratejilerine başvurulduğu belirlenmiştir.

Büyükgüzel ve Gül'ün (2015) çalışmasında, bir tartışma programında karşılıklı konuşmada aynı anda çok fazla kişinin konuşmasıyla ortaya çıkan örtüşmelerin oluşma biçimi ve işlevleri incelenmiştir. Çalışmaya göre söz sırası almada sesi yükseltme-alçaltma, kurumsal rollerin kullanımı ve beden dili, örtüşmeden kaynaklanan iletişim sorunlarının çözümüne katkı sağlamaktadır.

Sert'in (2016) çalışmasında sınıf içi etkileşim bağlamında yabancı dil öğretmeni yetiştirme amacıyla sınıf içi KÇ yapılmıştır. Sıralı çiftlerden selamlama grubunda bir veriden söz edilerek çalışma bağlamında akıcılıkla ilişkilendirilmiştir.

Atar'ın (2017) çalışmasında ise KÇ ile ilgili kuramsal bilgiler tanıtılmıştır. KÇ aşamaları çerçevesinde sıralı çiftler ve sıralı çiftlerin işlevleri açıklanmıştır. Ayrıca KÇ'nin uygulamalı dilbilim alanında nasıl kullanılabileceğine ve alana ne türden katkılar sunabileceğine de değinilmiştir.

Özcan ve Aksan'ın (2017) çalışmasında sözlü Türkçede "evet" in görünüşleri ele alınmış ve "evet" in bir sıralı çift grubunda yanıt olarak ikinci parça olma görünümü açıklanmıştır. Derlem tabanlı yapılan çalışmada "evet" in işlevleri ve tümce konuma göre kullanıldığı alanlar belirlenmiştir.

Altunay ve Aksan (2018) tarihli çalışmasında da sıralı çiftler bağlamında "hayır" ve "yok" edimsel belirleyicileri soru-yanıt sıralı çiftinde görünüşleri açısından incelenmiştir. Çalışmada "hayır" ve "yok" belirleyicilerinin hem metinsel-bağlamsal alan hem de etkileşimsel-anlatımsal alanda işlevleri olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Kardaş İşler ve ark. (2019) çalışmasında sınıf içi etkileşimi inceledikleri çalışmalarında sıralı çiftin diziler, sorular gibi söz sırası açısından kullanımına değinilmiş ve bu kullanımların etkileşimsel hareket alanında kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sumruk'un (2019) tarihli araştırmasında KÇ yöntemiyle yabancı dil olarak Türkçede sözcük öğretimi incelenmiştir. Öğretici, soru-yanıt dizisinde sıralı çiftlerin ikinci kısmının gerçekleşmesinde etkinliklerin amacına uygun biçimde yeğlenen yanıtlara ulaşabilmesi için onarım, tekrarlama ve hatırlatma stratejilerine başvurmuş ve hedeflenen öğrenci katkısına ulaşmıştır.

Şah (2021) ise bir üniversite öğrencisinin öğrenci işleri bürosunda ve üniversitenin sağlık biriminde gerçekleştirdiği iki konuşmayı kurumsal kimlik açısından çözümlemiştir. Çözümlemenin ikinci aşamasında ise konuşmada akış organizasyonunu belirlemek için sıralı çiftlerden yararlanılmıştır. Çalışmanın sonucunda kurumsal konuşmada soru-yanıt ve sav, karşıt-sav çiftlerinin akışında belirli bir düzenlilik olduğu saptanmıştır.

Sonuç

Bir kavram olarak açıklanmaya çalışılan sıralı çiftlerin ne olduğu, ne tür özelliklerden oluştuğu ve hangi ilkeleri içerdiği özetlenmiş ve Türkçede yapılan çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmaların konu ve kapsam olarak daha çok dil öğretimi alanında yapıldığı görülmüştür. Bu noktada KÇ verilerinin dil öğretiminde etkin kullanımı ortaya koyulmuştur. Dil öğretimiyle beraber söylem alanında da yapılan çalışmalarda hem KÇ'nin hem de sıralı çiftlerin yer aldığı görülmüştür.

Alanyazında sıralı çiftlerle ilgili çalışmalara bakıldığında özellikle uluslararası alanyazında yapılan çalışmaların, Türkçe yapılan çalışmalara göre geniş bir biçimde yer bulduğu görülmektedir. Çalışmalar çoğunlukla psikoloji, tıp, sosyoloji, dil ve dilbilim alanlarına ait incelemeleri içermektedir.

Dil ile ilgili çalışmalarda günlük konuşmalar, TV programları, diziler, röportajlar, dijital içerikler, farklı dil konuşucularının toplumsal etkileşimlerini gösteren diyaloglar incelenmektedir. Bunun yanı sıra özellikle son yıllarda etkili olan çevrim içi konuşmalar, çevrim içi öğrenme ortamları da incelemenin nesnesi haline gelmiştir. Bu incelemeler yalnızca sözlü dille sınırlı kalmamış, yazılı dilde de sıralı çiftlerin görünüşleri incelenmiştir. Virginia Woolf romanlarında sıralı çiftler ve biliş (Cui, 2016), Wikipedia tartışmalarında kullanılan sıralı çiftler (Jamison & Gurevych, 2014) ve çevrim içi öğrenme platformunun sohbet bölümünde öğrenci-öğretici etkileşimini kalıplaşmış sıralı çift ifadeleri (Qodriani & Wijana, 2020) çerçevesinde ele alan çalışmalar bunlardan bazılarıdır. Rossano ve ark. (2009) çalışmalarında konuşmada bakışın etkisini kültürel açıdan ele almışlar ve bakış örüntülerini incelemek için birbirinden farklı üç dil konuşucusunu incelemişlerdir. Bu çalışmaya göre bakış, konuşma dizilerini yönlendiren; konuşmanın başlaması, sürdürülmesi ve bitirilmesine etki eden kültürel unsurlardan biridir. Yu ve ark. (2013) çalışmalarında sıralı çiftleri psikolojik rahatsızlıkların tespitinde bir araç olarak kullanmışlardır. Çalışmada bireylerin psikolojik durumlarını ortaya çıkarmak, sözel ve sözel olmayan davranışlarını çözümlmek için sıralı çiftler arasındaki ortaklıklar değerlendirilmiştir. Bone (2018), çevrim içi İngilizce öğreniminde öğretici-öğrenci arasındaki etkileşimi tartıştığı çalışmasında sıra alma ve onarım tasarımı konusunda KÇ yöntemini kullanmış ve çevrim içi ortamda eşzamanlı iletişim boyutunda selamlama-selamlama, soru-yanıt, istek-kabul ve vedalaşma-vedalaşma çiftlerinin sıklıkla kullanıldığını saptamıştır. Meredith (2019), çevrim içi ortamda etkileşimi konuşma çerçevesinde sıra alma, dizi düzeni ve onarım açısından incelemiştir. Bu kavramların çevrim içi platformlarda oluşma biçimi ele alınmış ve teknolojinin etkileşime olan etkisi ve katkısı ortaya koyulmuştur. Qodriani ve Wijana (2020) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise öğrenci-öğretici etkileşimi çevrim içi öğrenme ortamlarında soru-yanıt sıralı çifti bağlamında incelenmiştir. Çözümlemede çevrim içi platformun tüm katılımcılara açık olan sohbet bölümü veri tabanı olarak kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda çevrim

içi öğrenme ortamlarında yazılı metinler çerçevesinde de selamlama-selamlama, soru-yanıt, bilgi- geribildirim, istek-kabul çiftlerine rastlandığı görülmüştür. Bregasi (2020), Arnavutluk'a ait bir kanalın televizyon röportajı sırasında gerçekleşen konuşma sürecini ele almıştır. Çalışmada amaç, medyada konuşma rollerinin, konuşma sırası almanın, konuşmanın doğasını denetleyen kuralların bağlama ve kültüre göre değerlendirilmesidir. Çalışmanın sonucunda kültürel etkilerin sıra alma kurallarını etkisiz kıldığı, kültürel kuralların sıra almayı etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Türkçede KÇ ve sıralı çiftler üzerine farklı alanlarda daha geniş bir yelpazede yapılacak çalışmalarla disiplinlerarası bilgi paylaşımının artabileceği düşünülmektedir. Ayrıca elde edilecek bulgular her anlamda Türkçedeki kullanımlara yönelik bir betimleme sunacağı için doğrudan dil öğretimine aktarılacak bilgilerin de ortaya çıkarılmasını sağlayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Konsept – S.Ç.T., F.U.Y.; Tasarım – S.Ç.T., F.U.Y.; Denetim – S.Ç.T., F.U.Y.; Kaynaklar – S.Ç.T., F.U.Y.; Malzemeler – S.Ç.T., F.U.Y.; Veri Toplama ve/veya İşleme S.Ç.T., F.U.Y.; Analiz ve/veya Yorum – S.Ç.T., F.U.Y.; Literatür Taraması – S.Ç.T., F.U.Y.; Yazma – S.Ç.T., F.U.Y.; Eleştirel İnceleme – S.Ç.T., F.U.Y.; Diğer – S.Ç.T., F.U.Y.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Dokuz Eylül Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Koordinasyon Birimi (BAP) tarafından desteklenen SBA-2023-2950 kodlu "Türkçede 'Sıralı Çiftler'in Görünümleri" adlı çalışmadan üretilmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept – S.Ç.T., F.U.Y.; Design – S.Ç.T., F.U.Y.; Supervision – S.Ç.T., F.U.Y.; Resources – S.Ç.T., F.U.Y.; Materials – S.Ç.T., F.U.Y.; Data Collection and/or Processing – S.Ç.T., F.U.Y.; Analysis and/or Interpretation – S.Ç.T., F.U.Y.; Literature Search S.Ç.T., F.U.Y.; Writing Manuscript – S.Ç.T., F.U.Y.; Critical Review – S.Ç.T., F.U.Y.; Other – S.Ç.T., F.U.Y.

Declaration of Interests: The authors declare that they have no competing interest.

Funding: It was produced from the study titled "Appearances of Adjacency Pairs" in Turkish, coded SBA-2023-2950, supported by the Department of Scientific Research Projects (BAP) of Dokuz Eylül University.

Kaynaklar

- Altunay, S., & Aksan, Y. (2018). Türkçede edimsel belirleyiciler olarak hayır ve yok: Sözlü Türkçe Derlemi'nden bulgular. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2, 23–43.
- Atar, C. (2017). Konuşma çözümlemesi ve uygulamalı dilbilim. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 17–25.
- Bone, J. C. (2018). Tutor-tutee online learning of the English language: A conversation analysis. *Global Scientific Journal*, 6(7), 347–414.
- Bregasi, M. (2020). Saving face and atrocities: Sequence expansions and indirectness in television interviews. *Human Studies*, 43(1), 89–106. [\[CrossRef\]](#)
- Büyükgüzel, S., & Gül, S. (2015). Tartışmada örtüşme ve örtüşmelerin çözümü. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 12(2), 95–113.
- Cui, Y. (2016). Adjacency pairs and interactive consciousness in Virginia Woolf's novels. *Style*, 50(2), 203–222. [\[CrossRef\]](#)
- Goodwin, C., & Heritage, J. (1990). Conversation analysis. *Annual Review of Anthropology*, 19(1), 283–307. [\[CrossRef\]](#)
- Hayano, K. (2013). Question design in conversation. In J. Sidnell & T. Stivers (Eds.), *The handbook of conversation analysis* (pp. 395–414). Blackwell Publishing.
- Jamison, E., & Gurevych, I. (2014). Adjacency pair recognition in wikipedia discussion using lexical pairs. In *Proceedings of the 28th Pacific Asia conference on language* (pp. 479–488). Information and Computing.
- Kardaş İşler, N., Şahin, A. E., & Balaman, U. (2019). Öğrenci katılımına zemin hazırlayan etkileşimsel bir kaynak: Eksik tasarlanmış sözceler. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4, 376–396. [\[CrossRef\]](#)
- Meredith, J. (2019). Conversation analysis and online interaction. *Research on Language and Social Interaction*, 52(3), 241–256. [\[CrossRef\]](#)
- Özcan, G., & Aksan, Y. (2017). Sözlü Türkçede evet'in görünümleri: Sözlü Türkçe Derlemi'nden bulgular. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 14(2), 15–35.
- Paltridge, B. (2012). *Discourse analysis: An introduction*. Bloomsbury Publishing.
- Pomerantz, A. (1984). Agreeing and disagreeing with assessments: Some features of preferred/dispreferred turn shapes. In M. Atkinson & J. Heritage (Eds.), *Structures of social action: Studies in conversation analysis* (pp. 57–101). Cambridge University Press.
- Qodriani, L. U., & Wijana, I. D. P. (2020). The 'new' adjacency pairs in online learning: Categories and practices. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 539, 121–125. [\[CrossRef\]](#)
- Rossano, F., Brown, P., & Levinson, S. C. (2009). Gaze, questioning and culture. In J. Sidnell (Ed.), *Conversation analysis: Comparative perspective* (pp. 187–249). Cambridge University Press.
- Sacks, H., Schegloff, E. A., & Jefferson, G. (1974). A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language*, 50(4), 696–735. [\[CrossRef\]](#)
- Şah, U. (2021). Kurumsal kimlikler ve konuşma analizi. *Psikoloji ve Toplum*, 12, 19–29.
- Şakırgil, C. (2011). *A comparative study of compliments and compliment responses in Turkish and American English regarding form and function* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi.
- Schegloff, E. A. (1978). On some questions and ambiguities in conversation. In W. U. Dressler (Ed.), *Current trends in textlinguistics* (pp. 81–102). De Gruyter.
- Schegloff, E. A. (1997). Practices and actions: Boundary cases of other-initiated repair. *Discourse Processes*, 23(3), 499–545. [\[CrossRef\]](#)
- Schegloff, E. A. (2006). *Sequence organization in interaction*. Cambridge University Press.
- Schegloff, E. A. (2007). *Sequence organization in interaction: A primer in conversation analysis I*. Cambridge University Press.
- Schegloff, E. A., & Sacks, H. (1973). Opening up closings. *Semiotica*, 8(4), 289–327. [\[CrossRef\]](#)

- Schiffrin, D. (1994). *Approaches to discourse*. Blackwell Publishing.
- Seedhouse, P. (2005). Conversation analysis and language learning. *Language Teaching*, 38(4), 165–187. [CrossRef]
- Sert, O. (2016). Sınıf içi etkileşim ve yabancı dil öğretmeni yetiştirme. In İ. S. Akcan & Y. Bayyurt (Eds.), *Türkiye'deki yabancı dil eğitimi üzerine görüş ve düşünceler* (ss. 14–30). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Sert, O., Balaman, U., Can Daşkın, N., Büyükgözel, S., & Ergül, H. (2015). Konuşma çözümlemesi yöntemi. *Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 12(2), 1–43.
- Sidnell, J. (2009). *Conversation analysis: Comparative perspectives*. Cambridge University Press.
- Sidnell, J. (2010). *Conversation analysis: An introduction*. Wiley- Blackwell Publishing.
- Stiver, T. (2012). Sequence organisation. In J. Sidnell & T. Stivers (Eds.), *The handbook of conversation analysis* (pp. 191–209). Blackwell Publishing.
- Stivers, T., & Robinson, J. D. (2006). A preference for progressivity in interaction. *Language in Society*, 35(3), 367–392. [CrossRef]
- Sumruk, H. (2019). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde etkileşim ve konuşma çözümlemesi yöntemiyle kelime öğretimi: A2 düzeyi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Yemenici, A. (1998). Haber tartışmalarında kullanılan dil üzerine bir araştırma. *Dilbilim Araştırmaları*, 26–36.
- Yu, Z., Scherer, S., Devault, D., & Gratch, J. (2013). Multimodal prediction of psychological disorders: Learning verbal and nonverbal commonalities in adjacency pairs. In *Proceedings of the 17th workshop on the semantics and pragmatics of dialogue*, Holland (pp. 160–169).